

Основи філософських знань

Методичні рекомендації
для підготовки до практичних занять
здобувачів вищої освіти I курсу
денної форми навчання спеціальностей
072 "Фінанси, банківська справа та страхування", 071 "Облік і
оподаткування", 076 "Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність", 073 "Менеджмент", 201 "Агрономія", 204 "Технологія
виробництва та переробки продукції тваринництва", 141
"Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка", 208
"Агроінженерія"

КОНКУРС «Педагогічні інновації»
Номінація: інноватика в організації
практичного навчання студентів

УДК 1(075)

О-75

Друкується за рішенням навчально-методичної ради Технологічно-економічного коледжу Миколаївського національного аграрного університету від «16» 03 2018 р., протокол № 3.

Укладач:

Побережець Г.С. - кандидат історичних наук, викладач Технологічно-економічного коледжу Миколаївського національного аграрного університету

Рецензент :

Березовська Т.В. - кандидат історичних наук, доцент кафедри українознавства Миколаївського національного аграрного університету.

© Технологічно-економічний коледж Миколаївського
національного аграрного університету, 2018

Зміст

Передмова.....	4
Модуль I. Гуманістичний зміст історії виникнення і розвитку філософії.....	5
Модуль II. Онтологія і гносеологія.....	18
Модуль III. Систематична філософія.....	28
Література.....	34

Передмова

Важливе місце у системі гуманітарних дисциплін ВНЗ I-II рівнів акредитації належить курсу Основи філософських знань. Він покликаний дати студентам сучасні наукові знання з філософії, які їм необхідні як в період навчання у коледжі, так і після його закінчення.

Курс "Філософія" є базовою складовою частиною циклу гуманітарних суспільних дисциплін, він є теоретичною основою гуманітарної освіти. Курс філософії зорієнтовано на творче осмислення досягнень світової філософської культури, виховання у студентів мислення і вміння наукового аналізу стосовно до потреб сучасного життя та змін у суспільній свідомості.

Вивчення дисципліни певною мірою пов'язане зі знаннями інших гуманітарних дисциплін, особливо з політологією, соціологією, історією України, економічною теорією тощо.

Побудова курсу «Основи філософських знань» є методологічною основою вивчення не тільки гуманітарних та суспільно-політичних, а й природничих та технічних дисциплін.

Завдання курсу – надати студентам цілісний виклад основних проблем філософії на рівні об'єктивного, ідеологічного незаангажованого сучасного бачення проблем, ознайомити студентів із наявними філософськими концепціями в їх поліфонічному і плюралістичному звучанні, яке допомагає альтернативному сприйняттю і осмисленню буття.

Умовні позначення

Робота на лекції

Домашнє завдання

Самостійна робота

МОДУЛЬ I. ГУМАНІСТИЧНИЙ ЗМІСТ ІСТОРІЇ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. Вступ. Філософія як специфічний тип знання.

1. Поняття «філософія». Предмет і функції філософії.
2. Світогляд як духовно практичне засвоєння світу. Структура світогляду. Типи світогляду.
3. Світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння.
4. Світобачення та його принципи.

Питання для дискусії

1. Що таке філософія?
2. Навіщо нам вивчати філософію?
3. Як співвідноситься філософія і наука?
4. Які основні структурні елементи світогляду?
5. яке співвідношення філософії, науки і релігії?

Теми повідомлень

1. Специфіка філософського мислення.
2. Місце людини в філософії.
3. Світогляд як духовно-практичний феномен.
4. Міф, релігія та філософія – типи світогляду.
5. Роль філософії у житті суспільства.

Підготовка до практичної роботи

1. Поняття, предмет і функції філософії.
2. Поняття, структура та типи світогляду.
3. Світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння.
4. Світобачення та його принципи: монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм, раціоналізм, сенсуалізм.

Термінологічний словник

Аксіологія – вчення про цінності, філософська теорія загальнозначущих принципів, які визначають вибір людьми напрямку їхньої діяльності, характер їхніх вчинків.

Буття – філос. категорія, яка позначає реальність, що існує об'єктивно, поза і незалежно від свідомості людини.

Гносеологія – розділ філософії, в якому досліджуються проблеми джерела, форм, можливості, вірогідності та істинності пізнання.

Життя людини – це складний процес свідомого, цілеспрямованого, перетворювального впливу на навколишній світ і на саму себе для збереження свого існування, функціонування, розвитку.

Людина – єдина істота землі, здатна до пізнання буття та власної самосвідомості.

Метод – спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкта.

Методологія – це система вихідних, основоположних принципів, що визначають спосіб підходу до аналізу й оцінки явищ, характер ставлення до них, характер та направленість пізнавальної і практичної діяльності.

Міф – є історично першою формою самосвідомості, котра відокремилася від практики.

Онтологія – вчення про Буття, його сутність, форми, фундаментальний принципи та категорії.

Релігія – є більш пізньою та зрілою формою світогляду людства, а тому і більш дослідженою.

Самосвідомість – за допомогою якої особа конкретно усвідомлює себе у своїх власних розумових діях і станах; самоусвідомлення. Самосвідомість є усвідомленням особою самої себе на відміну від інших – інших суб'єктів і світу взагалі.

Свідомість – одне з основних понять філософії, психології і соціології, яке означає вищий рівень відображення об'єктивної дійсності, притаманний лише людині. С. – продукт сусп.-істор. розвитку, функціональна властивість мозку, ідеальне відображення дійсності, регулятор цілеспрямованої діяльності людини.

Світогляд – сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення, розуміння світу, місця у ньому людини, її істор. походження і призначення.

соціального суб'єкта.

Світогляд – інтегральне духовне утворення, яке спонукає до практичної дії, до певного способу життя та думки.

Світогляд – є системою принципів, знань, ідеалів, переконань, ціннісних орієнтацій, надій та вірувань, котрі визначають, діяльність індивіда або

Філософія – система ідей, поглядів на світ і на місце в ньому людини; наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства і мислення.

Філософія – дисципліна, що вивчає найбільш загальні суттєві характеристики і фундаментальні принципи реальності і пізнання, буття людини, відносини людини і світу, про найзагальніші суттєві характеристики людського ставлення до природи, суспільства та духовного життя у всіх його основних проявах.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Поняття світогляду, його специфіка, структура, типи та функції"

Світогляд - це	
Підсистеми світогляду: <ul style="list-style-type: none">• пізнавальна• ціннісна• підсистемна поведінки	
Структура світогляду	
Типи світогляду	
Функції світогляду	

Студенти заповнюють таблицю "Предмет, напрями, види та основні функції філософії "

Філософія - це	
Предмет (форми) філософії: <ul style="list-style-type: none">• Міфологія• Релігія	
Напрями філософії: <ul style="list-style-type: none">• Матеріалізм• Ідеалізм	
Види філософії: <ul style="list-style-type: none">• об'єктивний ідеалізм• суб'єктивний ідеалізм	
Функції світогляду <ul style="list-style-type: none">• Світоглядна• Пізнавальна• Методологічна• Практично-діяльна	

Тема 2. Філософія Стародавнього світу.

1. Історія філософії як сходження до вершин людського самопізнання.
2. Стародавня філософія як зародок і колиска всіх наступних типів філософії.
3. Людина – змістовне ядро всіх проблем стародавньої філософії
4. Філософія Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
5. Антична філософія: особливості розвитку, морально-етична спрямованість.

Питання для дискусії

1. Що є основою визначення історичних етапів розвитку філософії?
2. Що є відмінним у філософії давньоіндійської від релігійних систем тієї доби?
3. Які характерні риси філософії Стародавньої Греції?
4. Розкрийте сутність філософії Платона?

Теми повідомлень

1. Філософія Дао.
2. Філософія Конфуція.
3. Філософські погляди Геракліта.

4. Вчення елеатів.
5. Вчення Левкіпа і Демокріта.
6. Філософські вчення Платона.
7. Філософські погляди Арістотеля.

Підготовка до практичної роботи

1. Історія філософії.
2. Стародавня філософія та її особливості.
3. Людина – змістовне ядро всіх проблем стародавньої філософії
4. Філософія Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю.
5. Антична філософія.

Термінологічний словник

Буддизм – релігійно-філософське вчення (Дгарма) про духовне пробудження (бодгі), яке виникло близько VI століття до н. е. в Давній Індії. Засновником вчення вважається Сіддхартха Гаутама, в подальшому отримав ім'я Будда Шак'ямуні.

Вайшешика – одна із шести ортодоксальних шкіл (астіка) класичної індійської філософії, історично тісно зв'язана із індійською логічною школою ньая.

Веди – священні тексти Індії, складені тисячі років тому в Стародавній Індії упродовж періоду, який називають ведичним.

Даосизм – китайське традиційне вчення, в якому присутні елементи релігії, містики, ворожіння, шаманізм у, медитацій, а також традиційної філософії й науки. Послідовників даосизму називають даосами.

Емпіризм – напрямок у теорії пізнання, який визнає чуттєве дослідження джерелом знання і вважає, що зміст знання може бути представленим або як описання цього дослідження, або зведеним до нього.

Конфуціанство – китайська етично-філософська школа, основа китайського способу життя, принцип організації суспільства, засновником якої був китайський філософ Кунфу-цзи, відомий на Заході як Конфуцій, який жив у 551–479 роках до н. е.

Рух – спосіб існування матерії, її всезагальний атрибут.

Р. – будь-яка зміна у природі і суспільстві. Матерія без Р. не існує, оскільки не існує і Р. без матерії.

Локаята (або Чарвака) - одна з неортодоксальних шкіл у давній та середньовічній індійській філософії, яка вважається атеїстичною і матеріалістичною.

Упанішади – давньоіндійські релігійно-філософські брахманські тексти.

Центральною темою є концепція єдності атмана – «я», «душі» й абсолютного духа – Брахмана.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Філософські вчення Стародавніх Індії та Китаю"

Філософія Стародавньої Індії	Філософія Стародавнього Китаю

Студенти заповнюють таблицю "Основні риси античної філософії"

Основні риси античної філософії	- - -
Представники античної філософії та їхні вчення: <ul style="list-style-type: none">• Фалес (624-547 рр. до н.е.)• Геракліт• Демокріт (460-370 рр. до н.е.)	

- Епікур (341-270 рр. до н.е.)
- Сократ (470-339 рр. до н.е.)
- Платон (427-347 рр. до н.е.)
- Арістотель (384-322 рр. до н.е.)

Тема 3. Філософія європейського Середньовіччя та епохи Відродження.

1. Загальна характеристика доби Середньовіччя.
2. Зміни у світогляді під час переходу від античності до середньовіччя.
3. Роль християнства у формуванні Середньовічної філософії.
4. Основні проблеми та досягнення філософії епохи Відродження.

Питання для дискусії

1. Які основні ознаки середньовічної філософії?
2. У чому полягає гуманізм і драма філософії Відродження?
3. На що були спрямовані філософські вчення Фоми Аквінського?
4. Що таке "теологія" за філософським вченням Д.Скота?
5. Що Д. Скотт говорив про "матерію"?

Теми повідомлень

1. Філософські вчення доби Середньовіччя.
2. Філософія доби Відродження.
3. Філософські вчення Піко дела Мірандола.
4. Філософські погляди натурфілософа Парацельса.
5. Світоглядний переворот доби Відродження Миколи Коперника та Джордано Бруно.
6. Ідеї утопічного соціалізму Томаса Мора "Утопія" та Томазо Кампанелли "Місто Сонця".

Підготовка до практичної роботи

1. Філософія доби середньовіччя.
2. Зміни у світогляді під час переходу від античності до середньовіччя.
3. Особливості середньовічної філософії та ролі християнства.
4. Основні проблеми та досягнення філософії доби середньовіччя.

Термінологічний словник

Гносеологія – теорія пізнання, розділ філософії. Термін «гносеологія» був уведений і активно застосовувався у німецькій філософії XVIII ст.

Гуманізм – напрямок сусп. думки, що виник в епоху Відродження, згідно з яким людина розглядається як вища цінність, захищається її свобода і всебічний розвиток.

Матерія – філософ. категорія для позначення об'єктивної реальності, всього того в об'єктивній реальності, що впливає тим чи ін. чином на людину, спричиняючи відчуття.

Натурфілософія – філософія природи, тлумачення природи, розглянутій в її цілісності.

Теологія – богослов'я, теоретична складова релігійне віровчення, покликана узгоджувати між собою основні догми релігії та пояснювати їх.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Філософія епохи Середньовіччя"

Представники доби Середньовіччя	Філософські вчення
Ансельм Кентерберійський	
Вільям Оккам	

Августин Блаженний	
Фома Аквінський	

Студенти заповнюють таблицю "Філософія епохи Відродження"

Представники доби Відродження	Філософські вчення
Піко дела Мірандолла	
Парацельс	
Микола Коперник та Джордано Бруно	
Микола Кузанський та Бернардіно Телезіо	
Ла Босі	
Нікколо Макіавеллі	
Томас Мор та Томазо Кампанелла	

Тема 4. Філософія Нового часу.

1. Філософія в епоху ранніх буржуазних революцій в Європі.
2. Пошуки продуктивного методу пізнання: сенсуалізм, раціоналізм.
3. Класика німецької філософії.
4. Особливості та досягнення класичної німецької філософії.

Питання для дискусії

1. У чому полягає проблема методу в філософії Ф. Бекона?
2. Основні ідеї праці Ф. Бекона "Новий органон".
3. Окресліть характерні риси і сутність пантеїзму Б. Спінози.
4. Які основні філософські погляди розкрив у своїх працях "Трактат про людську природу" і "Дослідження про людський розум" Девід Юм?

Теми повідомлень

1. Праця Р. Декарта "Міркування про метод".
2. Дедуктивний метод пізнання Р. Декарта.
3. Філософська праця Ф. Бекона "Новий органон".
4. Емпіричний напрямок у філософії.

Підготовка до практичної роботи

1. Філософія в епоху ранніх буржуазних революцій в Європі.

Рене Декарт

2. Пошуки продуктивного методу пізнання: сенсуалізм, раціоналізм.

3. Німецькі філософи та їх філософські теорії.

4. Особливості та досягнення класичної німецької філософії.

Термінологічний словник

Дедуктивний метод – це метод пошуку того, як спочатку висловленому узагальненню знайти конкретні підтвердження.

Емпіризм – напрямок у теорії пізнання, який визнає чуттєве дослідження джерелом знання і вважає, що зміст знання може бути представленим або як описання цього дослідження, або зведеним до нього.

Індукція – це процес судження, котрий досягає висновку, що при наявному стані знань є напевно істинний, але не гарантує його.

Раціоналізм – 1) напрямок у теорії пізнання, який визнає розум основою пізнання і поведінки людей; 2) філософ. напрямок, згідно з яким основним джерелом та критерієм достовірності знань є розум.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Раціоналізм і емпіризм філософії Нового часу"

Представники Нового часу	Філософські вчення
Френсіс Бекон	
Рене Декарт	
Томас Гоббс	
Джон Локк	

Тема 5. Філософія XIX-XX ст.

1. Російська філософія: релігійно-ідеалістичний, революційно-демократичний напрямки, руський космізм.

2. Перегляд класичної моделі світорозуміння у філософії XIX – XX ст.

3. Філософія Маркса й Енгельса.

4. Некласична філософія XX ст.: основні напрямки та їх особливості.

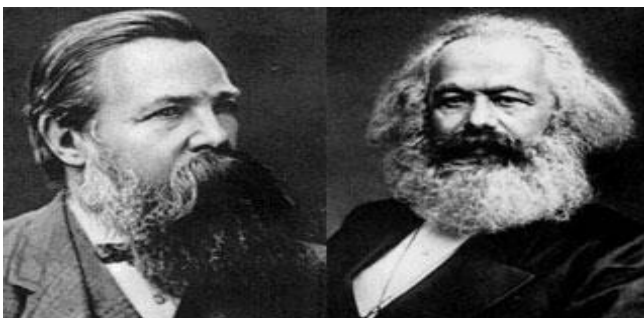
Immanuel Kant

Питання для дискусії

1. Назвіть вихідні принципи І. Канта.
2. Визначте і поясніть сутність діалектики Г.Гегеля.
3. Чому Й.Фіхте не погоджується з кантівською "річ у собі"?
4. Сутність філософії природи Ф.Шеллінга.
5. Що є основою філософії марксизму?

Теми повідомлень

1. Основні риси класичної німецької філософії.
2. Філософські погляди І.Канта.
3. Філософія Й.Фіхте.
4. Філософія природи Ф.Шеллінга.
5. Філософські погляди Г.Гегеля щодо мислення.
6. Марксизм Карла Маркса та Фрідріха Енгельса.

Підготовка до практичної роботи

1. Російська філософія.
2. Філософська думка XIX – XX ст.
3. Філософія Маркса й Енгельса.
4. Некласична філософія XX ст. та її напрямки.

Термінологічний словник

Діалектика – наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства та мислення; метод пізнання дійсності в її суперечливості, цілісності, розвитку; процес розвитку чого-небудь у всій різноманітності його форм і у всій його суперечливості.

Ідеалізм – філософ. напрямок, який віддає перевагу у причинно-генетичному відношенні ідеї, духу, свідомості, а не матерії.

Марксизм – узагальнена назва сукупності теоретичних поглядів німецьких мислителів Карла Маркса (1817–1883 рр.) та Фрідріха Енгельса (1820–1895 рр.) на історію, політику та суспільство загалом, які їхні послідовники намагаються інтерпретувати, розвивати та втілювати на практиці.

Руський космізм – філософсько-культурна течія початку XX ст. та світогляд, які сформувалися в Російській імперії/СРСР. У їх основу покладено уявлення про космічне призначення людини, необхідність існування і всебічного розвитку людства для

впорядкування і розвитку Всесвіту. Під космізмом розуміються також і всі філософські течії, які розглядають взаємовплив космосу і людини.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Марксизм у системі філософської культури"

Карл Маркс та Фрідріх Енгельс	Розкрити філософські вчення
-------------------------------	-----------------------------

- ідея матеріалістичного світу	
- аналіз відчуженої праці	
- основа життя суспільства	
- матеріалізм марксистської філософії	
- людина	

Тема 6. Філософська думка в Україні.

1. Джерела української філософської культури.
2. Становлення українського неоплатонізму XIV-XVI ст.
3. Зародження професійної філософії в культурно-освітніх центрах України: Острозькій та Києво-Могилянській академіях.
4. Г.Сковорода – родоначальник української класичної філософії.
5. Філософія Т.Г. Шевченка.
6. Філософська думка української діаспори.

Питання для дискусії

1. Що таке національна філософія?
2. На що були спрямовані філософські погляди Ю. Дрогобича на людину, світ та людський розум.
3. Які були філософські вчення в Острозькій академії?
4. Які філософські вчення залишила після себе Києво-Могилянська академія?

5. Як ви розумієте "філософія українського духу"?

Теми повідомлень

1. Філософія щастя - Г.Сковороди.
2. Філософські ідеї Т.Г. Шевченка.
3. Національний характер філософії І.Франка.
4. Філософська думка України друга пол. XIX - поч. XX ст.

Підготовка до практичної роботи

1. Становлення української філософської в Київській Русі.

2. Філософська думка України XIV-XVI ст.

3. Філософська думка в Острозькій та Києво-Могилянській академіях.

4. Філософія Г.Сковороди.

5. Філософія Т.Г. Шевченка.

Термінологічний словник

Українська філософія – збірна назва філософської спадщини українських мислителів.

Філософія щастя Г. Сковороди – це внутрішнє джерело спокою: воно - в наших серцях, у любові до

природи, до рідного краю. А щоб стати щасливим, необхідно викорчувати скупість, розкіш, честолубство, духовні злидні.

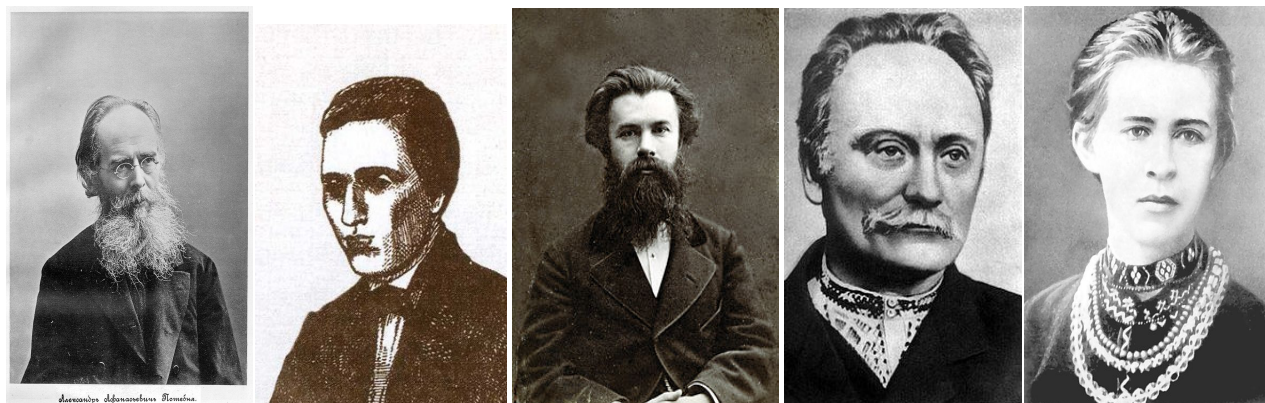
Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Філософські погляди Острозької та Києво-Могилянської академій"

Острозька академія	Києво-Могилянська академія
Представники	
Філософські погляди	

Студенти заповнюють таблицю "Філософія України друга пол. XIX - поч. XX ст."

Представники	Філософські погляди
О.О. Потебня	
П.Д. Юркевич	
М.П. Драгоманов	
І.Я. Франко	
Леся Українка	
Висновки	

Питання для підготовки до модульної контрольної роботи

1. Поняття, предмет і функції філософії.
2. Поняття, структура та типи світогляду.
3. Світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння.
4. Світобачення та його принципи: монізм, плюралізм, скептицизм, догматизм, раціоналізм, сенсуалізм.
5. Філософія доби середньовіччя.
6. Зміни у світогляді під час переходу від античності до середньовіччя.
7. Особливості середньовічної філософії та ролі християнства.
8. Основні проблеми та досягнення філософії доби середньовіччя.
9. Філософія в епоху ранніх буржуазних революцій в Європі.
10. Пошуки продуктивного методу пізнання: сенсуалізм, раціоналізм.

11. Німецькі філософи та їх філософські теорії.
12. Особливості та досягнення класичної німецької філософії.
13. Російська філософія.
14. Філософська думка XIX – XX ст.
15. Філософія Маркса й Енгельса.
16. Некласична філософія XX ст. та її напрямки.
17. Становлення української філософської культури.
18. Філософська думка українського неоплатонізму XIV-XVI ст.
19. Філософська думка в Острозькій та Києво-Могилянській академіях.
20. Філософія Г.Сковороди.
21. Філософія Т.Г. Шевченка.

МОДУЛЬ II. Онтологія і гносеологія.

Тема 7. Проблема буття у філософії.

1. Поняття «онтологія», «буття».
2. Основні форми буття.
3. Простір і час як форми існування світу.

Питання для дискусії

1. Що таке онтологія.
2. Які форми має людське буття?
3. Розкрийте філософський зміст понять "матерія", "простір", "час", "рух".
4. Які існують проблеми створення цілісної картини світу?

Теми повідомлень

1. Філософський зміст проблеми буття.
2. Буття і небуття.
3. Діалектика основних форм буття.
4. Проблема людського буття.

Підготовка до практичної роботи

1. Поняття «онтологія», «буття» - історія виникнення та філософи.
2. Основні форми буття та його особливості.
3. Поняття світ та його особливості.

4.Єдність матерії, руху, простору, часу.

Термінологічний словник

Буття – філос. категорія, яка позначає реальність, що існує об'єктивно, поза і незалежно від свідомості людини.

Дух – це дивовижний світ, який ще називають внутрішнім світом людини.

Матерія – це складова частина предмета (тіла), а саме: тіло разом з формою.

Простір – це така форма існування матерії, її атрибут, яка характеризується співіснуванням об'єктів їхньою взаємодією, протяжністю, структурністю та іншими ознаками.

Простір і час – це філософські категорії, за допомогою яких починаються основні форми існування матерії.

Рух – це найважливіший атрибут матерії, спосіб її існування.

Рух – це будь-яка зміна, будь-яка взаємодія матеріальних об'єктів, зміна їх станів.

Рух матерії – це процес взаємодії різних протилежностей, які є причиною зміни конкретних якісних станів.

Свідомість – це здатність головного мозку людини цілеспрямовано відображати буття світу, перетворювати його в образи і поняття.

Світ – це єдність природної та суспільної дійсності, зумовленої практичною діяльністю.

Світ – це цілісна система, яка розвивається в діалектичній єдності природи і суспільства.

Час – це внутрішньо пов'язана з простором і рухом об'єктивна форма існування матерії, яка характеризується послідовністю, тривалістю, ритмами і темпами, відокремленістю різних стадій розвитку матеріальних процесів.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Філософський зміст проблеми буття"

Філософи	Про "буття" та "проблему буття"
----------	---------------------------------

Платон	
Арістотель	
Філософські погляди Середньовічної доби	
Філософи доби Відродження	
Філософські погляди доби Нового часу	
Філософські погляди німецької класичної філософії	

Студенти заповнюють таблицю "Форми буття"

Основні форми буття	Характеристика форм буття
1. Буття людини	
2. Буття речей, процесів	
3. Соціальне буття	

Тема 8. Духовний вимір людського буття.

1. Свідомість людини. Функції, проблематика походження, розвитку і сутності свідомості.

2. Свідомість та самосвідомість, свідоме, підсвідоме, несвідоме.

3. Суспільна свідомість та її форми (політична, правова, моральна, естетична, релігійна, філософська та ін.).

Питання для дискусії

1. Проблема свідомості у філософії.
2. Від чого залежить характер відображення?
3. Що відрізняє "сприйняття" від "уявлення"?
4. З чого складається структура "свідомості"?
5. Проблема свідомості і самосвідомості?

Теми повідомлень

1. Виникнення і природа свідомості.
2. Свідомість і самосвідомість та філософи, що займалися цим питанням.

3. Філософський феномен безсвідомого.
4. Форми суспільної свідомості.
5. "Безсвідоме" – Зігмунд Фрейд.
6. Поняття "відображення".

Підготовка до практичної роботи

1. Поняття «свідомість людини» його функції, проблематика походження, розвитку і сутності свідомості.
2. Свідомість та самосвідомість, свідоме, підсвідоме, несвідоме.
3. Суспільна свідомість та її форми.

Термінологічний словник

Емоційна сфера свідомості – складне, мало досліджуване явище.

Емоції – це відображення об'єкта у формі психічного переживання, хвилювання.

Ідеологія – це сукупність суспільних ідей, теорій і поглядів, які відображають суспільне буття з позицій певної соціальної свільності.

Несвідоме – це об'єктивна, формальна, конструктивна за своїм характером структура.

Несвідоме – це сукупність психічних явищ, станів і дій, які лежать поза сферою розуму.

Рефлексія – це така форма самосвідомості, коли ті чи інші явища свідомості стають предметом спеціальної аналітичної діяльності суб'єкта.

Самопочуття – це елементарне усвідомлення свого тіла та його гармонійне поєднання зі світом оточуючих речей та людей.

Свідомість – одне з основних понять філософії, психології і соціології, яке означає вищий рівень відображення об'єктивної дійсності, притаманний лише людині. С. – продукт сусп.-істор. розвитку, функціональна властивість мозку, ідеальне відображення дійсності, регулятор цілеспрямованої діяльності людини.

Світогляд – сукупність поглядів, оцінок, принципів, що визначають найзагальніше бачення, розуміння світу, місця у ньому людини, її істор. походження і призначення.

Суспільна свідомість – філософ. категорія, яка відображає духовну сторону життя суспільства, систему ідей, теорій, поглядів, почуттів, настроїв, які стихійно виробляються соц. групами, класами, націями під впливом їх повсякденного життя.

Суспільна психологія – це сукупність поглядів, звичок, думок, уявлень, почуттів, звичаїв, прагнень, які безпосередньо відображають повсякденні умови життя певної соціальної групи людей.

Суспільне буття – філософ. категорія, яка відображає матеріальну сторону життя суспільства, систему матеріальних відносин, що визначають в результаті суспільну свідомість.

Суспільство – відокремлена від природи частина матеріального світу, яка являє собою форму життєдіяльності людей, що істор. розвивається.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Структура свідомості"

Структура свідомості	Характеристика
Чуттєво-афективний пласт	
Ціннісно-вольовий рівень	
Абстрактно-логічне мислення	
Самосвідомість і рефлексія	

Студенти заповнюють таблицю "Форми суспільної свідомості"

Форма суспільної свідомості	Характеристика
Політична свідомість <ul style="list-style-type: none">• Політична ідеологія• Політична психологія	
Правосвідомість	
Моральна свідомість	

Естетична свідомість	
Релігійна свідомість	

Тема 9. Основи філософського вчення про розвиток.

1. Категорії діалектики.
2. Діалектика та її альтернативи.
3. Походження людини як філософська проблема.

Питання для дискусії

1. На які фундаментальні поняття спирається діалектика?
2. Що характеризує діалектику як теорію розвитку?
3. У чому суть поняття закону?
4. Яка суть діалектичного заперечення?
5. Категорії діалектики та їх значення.

Теми повідомлень

1. Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні.
2. Закон єдності та боротьби протилежностей.
3. Закон заперечення заперечення.
4. Софістика і еkleктика - альтернативи діалектики як логіки.

Підготовка до практичної роботи

1. Діалектика як вчення про розвиток і універсальні зв'язки.
2. Загальні ознаки і людський критерій розвитку.
3. Принципи, категорії та закони діалектики.
4. Антиподи діалектики: софістика, метафізика.

Термінологічний словник

Діалектика – наука про найзагальніші закони розвитку природи, суспільства та мислення; метод пізнання дійсності в її суперечливості, цілісності, розвитку; процес розвитку чого-небудь у всій різноманітності його форм і у всій його суперечливості.

Категорія – найзагальніше, основне наукове поняття, що відображає суттєві властивості і відношення предметів та явищ, котрі мають достатньо великий ступінь спільності.

Кількість – така визначеність, у якій виражаються відмінності одноякісних речей або спільність різноякісних речей, явищ.

Міра – певний кількісний інтервал, у межах якого предмет зберігає свою якість. М. – кількісні межі існування предмета.

Розвиток – вищий тип руху, при якому відбувається незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів від одного якісного стану до ін.

Рух – спосіб існування матерії, її всезагальний атрибут. Р. – будь-яка зміна у природі і суспільстві. Матерія без Р. не існує, оскільки не існує і Р. без матерії.

Закон – це зв'язок між сутностями, який є: 1. об'єктивним; 2. необхідним; 3. загальним; 4. внутрішнім; 5. суттєвим; 6. повторювальним.

Заперечення – філософ. категорія, яка виражає певний тип відношення між двома послідовними стадіями, станами об'єкта, який розвивається. Це відмирання старого, того, що віджило, не відповідає умовам, які змінились.

Тотожність – відношення речі самої до себе та до ін. речей, сторонами якого є подібні властивості, сили, тенденції.

Якість – 1) об'єктивна і всезагальна характеристика об'єктів, що проявляється у сукупності їх властивостей; 2) як філософ. категорія, поряд з категорією кількість, відображає важливу сторону об'єктивної дійсності.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Категорії діалектики"

Категорії діалектики	Характеристика
Сутність – явище	
Причина – наслідок	
Необхідність – випадковість	
Можливість – дійсність	
Одиничне – загальне	

Тема 10. Основний зміст пізнавальної діяльності.

1. Поняття «гносеологія».
2. Поняття, рівні, об'єкт і суб'єкт пізнання та його рівні.
3. Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне пізнання.
4. Логіка та інтуїція. Пізнання та творчість.
5. Методологія.

Питання для дискусії

1. Що вивчає гносеологія?
2. Місце і роль поняття логіки та інтуїції в гносеології?
3. Яка структура практики?
4. Філософський зміст поняття "практика".
5. Які існують характерні риси наукового пізнання?
6. Що таке методологія наукового пізнання?

Теми повідомлень

1. Проблеми критеріїв істини у сучасній філософській думці.
2. Взаємозв'язок логіки та інтуїції.
3. Основні функції практики.
4. Наукове пізнання як вид духовної діяльності.
5. Методологія наукового пізнання.

Підготовка до практичної роботи

1. Поняття «гносеологія».
2. Поняття, рівні, об'єкт і суб'єкт пізнання та його рівні.
3. Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне пізнання.
4. Логіка та інтуїція. Пізнання та творчість.
5. Методологія.

Термінологічний словник

Абсолютна істина – це такий зміст знань, який тотожний своєму предмету і який не буде спростований подальшим розвитком пізнання та практики.

Відчуття – відображення у свідомості людини окремих властивостей предметів і явищ, які безпосередньо впливають на органи відчуття.

Інтуїція – це здатність безпосереднього осягнення істини, така форма пізнання, коли за неусвідомленими в даний момент часу ознаками і, не усвідомлюючи шляху руху власної думки, суб'єкт одержує нове об'єктивно істинне знання про дійсність.

Істина – адекватне відображення об'єкта суб'єктом, який, пізнаючи, відтворює його таким, яким він існує сам по собі, поза і незалежно від людини та її пізнання.

Мислення – вища форма активного відображення об'єктивної реальності, яка полягає у цілеспрямованому, опосередкованому і узагальненому пізнанні суб'єктом суттєвих зв'язків і відношень предметів та явищ, у створенні нових ідей, у прогнозуванні явищ та дій.

Омана – це такий зміст людського знання, в якому дійсність відтворюється неадекватно.

Оцінка – це сам процес і логічно втілений в оціночному судженні наслідок, усвідомлення позитивної чи негативної значущості будь-яких явищ природи, витворів праці тощо.

Пізнання – вища форма відображення об'єктивної дійсності; процес збагачення людини новим знанням; сусп.-істор. процес творчої діяльності людей, який формує їх знання на основі яких виникають цілі й мотиви людських дій.

Поняття – форма мислення, у якій виражаються властивості, зв'язки і сторони предмета, що повторюються.

Пояснення – це розкриття сутності предметів та явищ шляхом з'ясування причин їхнього виникнення та існування, наявності законів їхнього функціонування та розвитку.

Сприйняття – це чуттєве відображення предметів та явищ дійсності в сукупності притаманних їм властивостей при безпосередній дії їх на органи чуття людини.

Раціональне і чуттєве – це діалектично взаємозв'язані сторони єдиного пізнавального процесу, які лише в єдності можуть давати адекватну картину дійсності.

Розуміння – це процес і результат духовно-практичного та пізнавального освоєння дійсності, коли зовнішні об'єкти залучаються до осмислення людської діяльності, виступають її предметом і змістом.

Судження – це така логічна форма мислення, в якій стверджується або заперечується щось відносно об'єкта пізнання.

Умовивід – це такий логічний процес, у ході якого із кількох суджень на основі закономірних, суттєвих і необхідних зв'язків виводиться нове судження, яке своїм змістом має нове знання про дійсність.

Уява – це специфічний стан чуттєвого та раціонального в пізнанні, де чуттєвість є основою, матеріалом для творення образів уяви, а мислення відіграє програмуючу роль, дає змогу логічно "добудувати" цілісний і загальний образ дійсності.

Уявлення – відтворення у свідомості чуттєво-наглядного образу предмета чи явища об'єктивної реальності, які у даний момент не сприймаються, але сприймалися раніше.

Теорія пізнання (гносеологія) – це розділ філософії, що вивчає природу пізнання, закономірності пізнавальної діяльності людини, її пізнавальні можливості та здібності; передумови, засоби та форми пізнання, а також відношення знання до дійсності, закони його функціонування та умови й критерії його істинності й достовірності.

Цінність – поняття, яке вказує на людське, соц. і культурне значення певних явищ дійсності; соц. схвалені більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба тощо.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Принципи гносеології"

Назва принципів гносеології	Характеристика принципів
Принцип об'єктивності	

Принцип пізнаваності	
Принцип активного творчого відображення	
Принцип діалектики	
Принцип практики	
Принцип історизму	
Принцип конкретності істини	

Питання для підготовки до модульної контрольної роботи

- 1.Поняття «онтологія», «буття».
- 2.Основні виміри буття та його особливості.
- 3.Поняття світ та його особливості.
- 4.Єдність матерії, руху, простору, часу.
- 5.Поняття «свідомість людини» його функції, проблематика походження, розвитку і сутності свідомості.
- 6.Свідомість та самосвідомість, свідоме, підсвідоме, несвідоме.
- 7.Суспільна свідомість та її форми.
- 8.Поняття «гносеологія».
- 9.Поняття, рівні, об'єкт і суб'єкт пізнання та його рівні.
- 10.Чуттєве і раціональне, емпіричне і теоретичне пізнання.
- 11.Логіка та інтуїція. Пізнання та творчість.
- 12.Методологія.

МОДУЛЬ III. Систематична філософія.

Тема 11. Філософський аналіз суспільства.

- 1.Поняття та основні підходи суспільства у філософії.
2. Громадське суспільство: поява, основи, ознаки.
- 3.Сутність та структура духовного життя суспільства, поняття «культура» як єдність матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством.
4. Формация і цивілізація.
- 5.Сучасні концепції суспільного розвитку, його критерії.

Питання для дискусії

1. Яка структура суспільства як соціальної системи?
2. Що таке ритми в історії і від чого вони залежать?
3. Дайте характеристику основним закономірностям розвитку сучасного суспільства.

Теми повідомлень

1. Єдність природи і суспільства.
2. Філософські погляди щодо "суспільства".
3. Соціум як історичний процес.
4. Діяльність як спосіб існування соціального.
5. Соціальна філософія та її значення.

Підготовка до практичної роботи

1. Поняття та основні підходи суспільства у філософії.
2. Громадське суспільство: поява, основи, ознаки.
3. Сутність та структура духовного життя суспільства, поняття «культура» як єдність матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством.
4. Формація і цивілізація.

Термінологічний словник

Людина – істота, яка має певні потреби, задовольняє їх у процесі виробництва завдяки спілкуванню й здатності свідомо, цілеспрямовано перетворювати світ і саму себе; вищий ступінь еволюції живих організмів на Землі, суб'єкт сусп.-істор. діяльності і культури.

Матеріальне в суспільстві – це, звичайно, люди, природні умови їхнього життя, способи виробництва матеріальних благ, продуктивні сили й виробничі відносини.

Спосіб життя – це синтетична характеристика сукупності типових видів життєдіяльності людей у єдності з умовами життя суспільства.

Суспільне буття – філософ. категорія, яка відображає матеріальну сторону життя суспільства, систему матеріальних відносин, що визначають в результаті суспільну свідомість.

Суспільство – відокремлена від природи частина матеріального світу, яка являє собою форму життєдіяльності людей, що істор. розвивається.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю " Філософський аналіз суспільства"

Що таке суспільство	
Соціум як історичний процес	
Суспільство як система і життєдіяльність людини	
Діяльність як спосіб існування соціального	

Тема 12. Філософська концепція людини.

1. Філософська концепція людини - основа наук про людину. Сутність людини.
2. Праця і мова - фактори становлення й розвитку людини.

Питання для дискусії

1. Хто така людина?
2. Яке місце людини всесвіті?
3. Що поєднує ці поняття "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість"?
4. Для чого потрібні соціальні норми для особистості?

Теми повідомлень

1. Взаємодія особистості та суспільства.
2. Людина – "найдивніше з дивних див".
3. Людина, індивід, особистість.
4. Виховання особистості з філософської точки зору.

Підготовка до практичної роботи

1. Проблема людини в історії філософії.
2. Філософський зміст понять „індивід”, „індивідуальність”, „особистість”.
3. Типологія особи. Сенс життя людини.

Термінологічний словник

Індивід – це окремо взятий представник людського роду, якому властиві неповторні природні і соціальні якості.

Людина – це унікальне творіння природи, суспільства і самої себе.

Особистість – це суспільний індивід, якому притаманні соціально значущі риси, що утворюють стійку систему.

Соціальні норми – це засіб формування і утвердження особистості, реалізації її творчих можливостей, соціального контролю за її діями.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Особистість як продукт культурного розвитку"

Хто така особистість?	
Свобода для особистості	
Особа і суспільство	

Тема 13. Цінності в житті людини і суспільства.

1. Поняття „аксіологія”.
2. Місце аксіології в системі культури.
3. Цінності як визначальні характеристики людського буття.

Питання для дискусії

1. Що для вас являється цінностями ?
2. Які критерії ціннісних орієнтацій ви знаєте?
3. Що таке сенс життя?
4. Чи може існувати в сучасному світі людина без сенсу життя?

Теми повідомлень

1. Цінності в структурі соціуму.
2. Категорії цінності.
3. Формування ціннісних орієнтацій.
4. Місце віри у ціннісних орієнтаціях людини.

Підготовка до практичної роботи

1. Людина в системі цінностей.
2. Структура цінностей.
3. Глобальні проблеми людства і людина: екологічний і моральний імперативи виживання людства.

Термінологічний словник

Глобальні проблеми людства – комплекс проблем і ситуацій, що зачіпають життєві інтереси всіх народів світу, характеризуються динамізмом і вимагають для свого розв'язання колективних зусиль світової громадськості (екологічні проблеми, перегони озброєнь, хвороби і т. д.), від вирішення яких залежить подальший прогрес людства і збереження цивілізації.

Сенс життя, сенс буття – філософська та духовна проблема, що має відношення до визначення мети існування, призначення людства, людини як біологічного виду, одне з основних світоглядних понять, що має величезне значення для духовно-морального становлення особистості.

Цінність – поняття, яке вказує на людське, соц. і культурне значення певних явищ дійсності; соц. схвалені більшістю людей уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, романтична любов, дружба тощо.

Завдання для самоконтролю

Студенти заповнюють таблицю "Глобальні проблеми сучасності і майбутнє людства"

Глобальна проблема	Характеристика
Відведення світової термоядерної катастрофи	
Подолання екологічної кризи	
Демографічна проблема	
Загроза людському здоров'ю, людській тілесності.	

Питання для підготовки до модульної контрольної роботи

1. Поняття та основні підходи суспільства у філософії.
2. Громадське суспільство: поява, основи, ознаки.

3.Сутність та структура духовного життя суспільства, поняття «культура» як єдність матеріальних і духовних цінностей, вироблених людством.

4. Формація і цивілізація.

5.Філософська концепція людини - основа наук про людину. Сутність людини.

6.Праця і мова - фактори становлення й розвитку людини.

7.Проблема людини в історії філософії.

8.Філософський зміст понять „індивід“, „індивідуальність“, „особистість“.

9.Типологія особи. Сенс життя людини.

10.Поняття „аксіологія“. Місце аксіології в системі культури.

11.Цінності як визначальні характеристики людського буття.

12.Людина в системі цінностей. Структура цінностей.

13.Глобальні проблеми людства і людина: екологічний і моральний імперативи виживання людства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арцишевський Р.А. Особа і суспільство / Р.А. Арцишевський, С.О. Бондарук, В.І. Бортников. – Підручник для 10 кл. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 1997. – 352 с.
2. Арцишевський Р.А. Людина в сучасному світі / Р.А. Арцишевський, С.О. Бондарук, С.С. Возняк. – Підручник для 11 кл. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 1997. – 224 с.
3. Арцишевський Р.А. Людина і суспільство / Р.А. Арцишевський, С.О. Бондарук, С.С. Возняк. – Підручник для 11 кл. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2002. – 416 с.
4. Бичко І.В. Філософія [навчальний посібник]. / І.В. Бичков – К.: 1991. – 264 с.

5. Бізбіз Т.О. Усі уроки до курсу "Філософія" / Т.О. Бізбіз. – 11 клас. Профільний рівень. – Х.: Вид. група "Основа", 2011. – 288 с.
6. Губерський Л.В. Філософія [навчальний посібник]. /Л.В. Губерський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко. – 5-те вид., стер. – К.: Вікар, 2005. – 516 с.
7. Електронна енциклопедія – Вікіпедія [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org>
8. Касьян В.І. Філософія: Відповіді на питання екзаменаційних білетів [навчальний посібник]. / В.І. Касьян. – 6-те вид., стер. – К. : Знання, 2010. – 347 с.
9. Надольний І.Ф. Філософія [навчальний посібник]. / І.Ф. Надольний. – К.: 2001. – 584 с.
- 10.Петрушенко В.Л. Філософія [навчальний посібник]. / В.Л. Петрушенко. – К., Львів: 2001. – 243 с.
- 11.Словник з філософії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://library.nlu.edu.ua>